

De ongeldigverklaring van een huwelijk

**Aartsbisdom Utrecht
Officialaat
Postbus 14019
3508 SB UTRECHT**

Inhoud

1	DE KATHOLIEKE KERK OVER HUWELIJK EN ECHTSCHIEDING	3
2	PROCEDURES TOT ONGELDIGVERKLARING OF ONTBINDING VAN EEN HUWELIJK	4
3	DE VOORBEREIDING VAN HET GEWONE HUWELIJKSPRO- CES TOT ONGELDIGVERKLARING VAN EEN HUWELIJK ...	7
3.1	Welke rechtbank is bevoegd?	7
3.2	De voorbereiding van het huwelijksproces	7
3.3	Vereisten voor de aanvraag	8
3.4	Samenstelling van een college van rechters, aanvaarding of verwerping van het verzoekschrift en vaststelling van onderzoekspunten	10
4	HET HUWELIJKSPROCES.....	10
4.1	Fase 1: Instructie	11
4.1.1	Doel, vorm en voorwaarden van het huwelijksonderzoek	11
4.1.2	Verloop van het huwelijksonderzoek	14
4.2	Fase 2: Beoordeling in Eerste Instantie	16
4.3	Fase 3: Beoordeling in Tweede Instantie	17
4.4	Fase 4: Beoordeling in Derde Instantie	20
5	DUUR EN KOSTEN	20
6	SLOTOPMERKINGEN	22
7	ADRESSEN OFFICIALATEN IN NEDERLAND	23

© Officialaat (kerkelijke rechtbank) Aartsbisdom Utrecht
december 2013

1. DE KATHOLIEKE KERK OVER HUWELIJK EN ECHTSCHIEDING

“Het huwelijksverbond, waardoor man en vrouw met elkaar een algehele levensgemeenschap vormen die uit haar natuurlijke aard gericht is op het welzijn van de echtgenoten en op het voortbrengen en opvoeden van kinderen, is door Christus de Heer tussen gedoopten verheven tot de waardigheid van sacrament” (canon 1055, § 1 Wetboek van Canoniek Recht/1983 = CIC/1983).

Van het begin tot het einde spreekt de Heilige Schrift over het huwelijk en zijn “mysterie”. God zelf is de stichter van het huwelijk. De roeping tot het huwelijk is een gave van de Schepper. God die de mens uit liefde heeft geschapen, heeft hem ook geroepen tot de liefde.

Het sacrament van het huwelijk duidt de vereniging van Christus met de Kerk aan. Het geeft aan de echtgenoten de genade om elkaar lief te hebben zoals Christus zijn Kerk liefheeft.

Het huwelijk is gebaseerd op de vrije instemming van man en vrouw, op hun wil zich wederzijds en definitief aan elkaar te schenken met de bedoeling een trouw en vruchtbaar liefdesverbond te leven (canon 1057 CIC/1983). De eenheid en de onontbindbaarheid zijn wezenlijke eigenschappen van het huwelijk (canon 1056 CIC/1983).

In de Rooms-Katholieke Kerk geniet ieder huwelijk rechtsbegunstiging; dat wil zeggen dat bij twijfel moet worden vastgehouden aan de geldigheid van het huwelijk totdat het tegendeel bewezen wordt (canon 1060 CIC/1983). Dit geldt ook voor huwelijken van niet-katholieken die louter burgerlijk gesloten zijn en voor huwelijken van niet-katholieken die burgerlijk en in een niet-katholieke kerkelijke / religieuze vorm gesloten zijn (canon 1059 CIC/1983).

Het is uit respect voor de waarde en betekenis van het huwelijk dat de Rooms-Katholieke Kerk ook huwelijken van niet-katholieken beschouwt als geldige en (als het twee niet-katholiek gedoopten betreft) als sacramentele huwelijken.

Wanneer een huwelijk onherstelbaar is mislukt of duurzaam ontwricht, blijkt een burgerlijke echtscheiding soms onvermijdelijk. Het burgerlijk huwelijk kan dan volgens de Nederlandse wet door de arrondissementsrechtbank worden ontbonden op grond van de duurzame ontwrichting van het huwelijk. Deze ontwrichting moet ofwel door beide

partijen worden erkend ofwel als zodanig door de rechter worden vastgesteld.

De Rooms-Katholieke Kerk kent geen echtscheiding in de zin van de Nederlandse wet. Zij beschouwt elk eenmaal wettig gesloten huwelijk in beginsel als een geldig huwelijk en zij beschouwt een huwelijk tussen gedoopten in beginsel als onontbindbaar.

Ook na een burgerlijke echtscheiding blijft de huwelijksband volgens de Rooms-Katholieke Kerk in stand. Dit geldt zowel voor het huwelijk van katholieken als voor het huwelijk van niet-katholieken, hetzij gedoopt, hetzij niet-gedoopt.

Iemand die na een burgerlijke echtscheiding ook in kerkelijk opzicht vrij van de huwelijksband wil zijn, dient daartoe een verzoekschrift in te dienen bij het Officialaat. Een door het Officialaat samen te stellen college van drie kerkelijke rechters onderzoekt vervolgens of de ongeldigheid van het huwelijk kan worden bewezen, dat wil zeggen of bewezen kan worden dat het huwelijk vanaf het begin geen huwelijk is geweest zoals de Rooms-Katholieke Kerk het huwelijk verstaat.

2. PROCEDURES TOT ONGELDIGVERKLARING OF ONTBINDING VAN EEN HUWELIJK

Welke procedure voor ongeldigverklaring of ontbinding van een huwelijk door het Officialaat gevolgd kan worden, hangt af van de wijze waarop en tussen wie het betreffende huwelijk gesloten is.

Vier factoren kunnen een rol spelen:

a) Het doopsel

Zijn de partijen katholiek gedoopt, niet-katholiek gedoopt of niet gedoopt of waren beide partijen niet gedoopt en is één van de partijen later gedoopt?

Het huwelijk van een gedoopte vrouw en een gedoopte man is door Christus de Heer verheven tot sacrament. De eenheid van man en vrouw is een beeld van de blijvende vereniging van Christus met de Kerk. Daarom is volgens de Rooms-Katholieke Kerk ieder sacramenteel huwelijk in beginsel onontbindbaar. Dit geldt voor alle huwelijken tussen twee gedoopten.

Bij een sacramenteel huwelijk is, behalve bij het ontbreken van een noodzakelijke dispensatie van de bisschop of de aanwezigheid van ongeldigmakende beletselen, het gewone proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk van toepassing.

Wanneer er sprake is van een huwelijk van twee niet-gedoopte partijen dat louter burgerlijk gesloten is, dan beschouwt de Rooms-Katholieke Kerk dit huwelijk als kerkrechtelijk geldig.

Bij dit type huwelijk is, behalve bij de aanwezigheid van ongeldigmakende beletselen, het gewone proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk van toepassing.

Indien in een huwelijk van twee niet-gedoopte partijen één partij zich laat dopen en de niet-gedoopte partij de gedoopte verlaat of daarmee niet meer in vrede wil samenwonen zonder belediging van de Schepper, bestaat er de mogelijkheid van ontbinding van het huwelijk volgens het Paulijns Privilege.

Deze procedure wordt beschreven in een afzonderlijke brochure van het Officialaat.

Wanneer een Rooms-katholiek in de door de Rooms-Katholieke Kerk voorgeschreven vorm trouwt met een niet-gedoopte, terwijl de bisschop geen voorafgaande dispensatie heeft verleend in het ongeldigmakende beletsel van het niet-gedoopt zijn van de andere partij, is meestal een verkort (documentair) proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk van toepassing. Voor nadere informatie wende men zich tot het Officialaat.

b) De in het canoniek recht van de Rooms-Katholieke Kerk voor Rooms-Katholieken voorgeschreven vorm van huwelijksluiting of een andere vorm van huwelijksluiting

Wanneer er sprake is van een huwelijk van twee niet-katholieke partijen dat louter burgerlijk of dat eerst burgerlijk én daarna in een niet-katholieke kerkelijke vorm gesloten is, dan beschouwt de Rooms-Katholieke Kerk dit huwelijk als kerkrechtelijk geldig.

Bij dit type huwelijk is, behalve bij de aanwezigheid van ongeldigmakende beletselen, het gewone proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk van toepassing.

Een katholiek die wil trouwen, is kerkrechtelijk verplicht om een huwelijk te sluiten in de voorgeschreven vorm. Dat wil zeggen: in aanwezigheid van de pastoor – of een daartoe gemachtigde priester of diaken – én twee getuigen. Deze verplichting geldt zowel wanneer twee katholieken met elkaar willen trouwen, als wanneer een katholiek wil trouwen met iemand die niet katholiek is (vgl. canones 1108, 1117 CIC/1983).

De bisschop kan aan een Rooms-Katholiek voor het huwelijk dispensatie verlenen in de verplichting te huwen in de voorgeschreven vorm.

Als een huwelijk van een Rooms-Katholiek niet in de canonieke vorm gesloten is én hiervoor geen dispensatie verleend is door de bisschop, is dit huwelijk niet geldig wegens een vormgebrek (vgl. canones 1108, 1117, 1127, 1129 CIC/1983).

Als een huwelijk met een vormgebrek op een echtscheiding uitloopt, zijn de betrokkenen daarna niet automatisch vrij om alsnog een kerkelijk huwelijk te sluiten. Een nieuw kerkelijk huwelijk is pas geoorloofd wanneer het bevoegde kerkelijke gezag (namelijk het Officialaat) in het kader van een zogenaamde *defectus formae-procedure* onderzoek gedaan heeft naar het vorige huwelijk en de ongeldigheid van dit huwelijk vastgesteld heeft (vgl. canon 1085, § 2 CIC/1983).

De documenten ter inleiding van een procedure tot vaststelling van een vormgebrek dienen bij het Officialaat te worden aangevraagd via de priester, diaken of pastoraal werk(st)er van de parochie. In het kader van deze procedure vindt er een persoonlijk gesprek plaats van de aanvragende partij met de priester, diaken of pastoraal werk(st)er van de parochie. Dit gesprek richt zich vooral op de redenen van het mislukken van het huwelijk en de afwikkeling van de burgerlijke echtscheiding.

Na ontvangst van het gemotiveerde verzoekschrift en het verslag van het bovengenoemde gesprek, kan het Officialaat veelal binnen korte tijd de ongeldigheid van het huwelijk wegens een vormgebrek vaststellen.

Nadere informatie over deze procedure is te vinden in een afzonderlijke brochure van het Officialaat.

c) Eventuele ongeldigmakende beletselen

Van ongeldigmakende beletselen is bijvoorbeeld sprake als één of beide partijen ten tijde van de huwelijksluiting nog gebonden was door de band van een vorig huwelijk of wanneer er tussen de partijen een te nauwe graad van verwantschap bestaat (vgl. canones 1073-1094, CIC/1983).

In dergelijke gevallen is meestal een verkort (documentair) proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk van toepassing. Voor nadere informatie wende men zich tot het Officialaat.

d) De voltooiing van het huwelijk door geslachtsgemeenschap

Wanneer een huwelijk niet door geslachtsgemeenschap voltooid is, kan het ontbonden worden. Voor nadere informatie wende men zich tot het Officialaat.

**3. DE VOORBEREIDING VAN HET GEWONE
HUWELIJKSPROCES TOT ONGELDIGVERKLARING
VAN EEN HUWELIJK**

3.1 Welke rechtbank is bevoegd?

De ongeldigverklaring van een huwelijk kan worden aangevraagd ófwel bij het Officialaat (kerkelijke rechtbank) van het bisdom waarin men kerkelijk/burgerlijk is gehuwd, ófwel bij het Officialaat van het bisdom waarin de andere partij nu woont.

In overleg met het eerstbevoegde Officialaat kan onder bepaalde voorwaarden de ongeldigverklaring ook bij een ander Officialaat worden aangevraagd.

3.2 De voorbereiding van het huwelijksproces

De eerste aanvraag voor ongeldigverklaring van een huwelijk kan zowel telefonisch als schriftelijk bij het Officialaat ingediend worden. Desgewenst kan dit gebeuren door de priester, diaken of pastoraal

werk(st)er van de parochie. De notarius toetst of het Officialaat bevoegd is de aanvraag te behandelen.

Het Officialaat biedt de aanvragende partij gewoonlijk een informatief consultatief gesprek aan met een beëdigde Officialaatsconsulent. De bedoeling van dit gesprek met de Officialaatsconsulent is tweeledig. In de eerste plaats informeert de Officialaatsconsulent de aanvragende partij nader over het proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk. De officialaatsconsulent zal met name meedelen wat het doel is van het huwelijksonderzoek en welke informatie het Officialaat nodig heeft om de kerkrechtelijke waarde van een huwelijk te kunnen beoordelen.

In de tweede plaats spreekt de officialaatsconsulent met de aanvragende partij over de geschiedenis van zijn of haar huwelijk. Daarbij dient men vooral in te gaan op de fundamentele persoonlijke en / of relationele problemen die er reeds in de verkeringsstijd en / of vanaf het begin in het huwelijk zijn geweest.

Van het gesprek over de geschiedenis van het huwelijk wordt een verslag gemaakt door de Officialaatsconsulent in samenwerking met de aanvragende partij (omvang max. 3 A4).

De aanvrager, of eventueel de Officialaatsconsulent, dient vervolgens het verslag van het gesprek over de geschiedenis van het huwelijk en het personaliaformulier met de bijbehorende documenten in.

3.3 Vereisten voor de aanvraag

In de gemotiveerde aanvraag van ongeldigverklaring van een huwelijk dient de geschiedenis van het huwelijk kort weergegeven te worden (omvang max. 3 A4, liefst getypt). Daarbij dient men vooral in te gaan op de fundamentele persoonlijke en / of relationele problemen die er reeds in de verkeringsstijd en / of vanaf het begin in het huwelijk zijn geweest.

Bij deze gemotiveerde aanvraag wordt een formulier met personalia gevoegd. Dit dient de volgende gegevens te bevatten:

- * de namen van beide partijen alsmede hun huidige adres postcode, telefoonnummer en e-mail;
- * de geboorteplaats en geboortedatum van beide partijen;
- * plaats en datum van de doop van één of beide partijen;

- * of er kinderen uit het huwelijk en / of de relatie voorafgaande aan het huwelijk zijn geboren en zo ja, hoeveel en wanneer;
- * de plaats en datum van de burgerlijke huwelijksluiting;
- * plaats en datum van de kerkelijke huwelijksluiting;
- * de plaats en datum van de burgerlijke echtscheidingsbeschikking;
- * de plaats en datum van de inschrijving van deze echtscheidingsbeschikking in het register van de burgerlijke stand;
- * de vermelding aan wie de kinderen bij de burgerlijke echtscheiding zijn toegewezen; (indien van toepassing)
- * de namen, adressen en telefoonnummers van minimaal drie getuigen, dat wil zeggen personen die op de hoogte zijn van de verkeringsstijd en / of de eerste jaren van de huwelijkse samenleving en van de fundamentele persoonlijke en / of relationele problemen die er toen reeds waren (N.B.: Kinderen komen niet in aanmerking als getuigen);
- * de vermelding of de andere partij op de hoogte is van de indiening van het verzoekschrift en van zijn / haar bereidheid om aan het huwelijksproces mee te werken.

De aanvragende partij verklaart in te stemmen met de betaling van de proceskosten.

Bij de aanvraag dienen de volgende documenten te worden gevoegd:

- * een kopie van de burgerlijke echtscheidingsbeschikking;
- * een bewijs van inschrijving van de burgerlijke echtscheidingsbeschikking in het register van de burgerlijke stand,
- * voor katholiek gedoopten: een origineel en recent uittreksel uit het doopregister (dus géén doopooronde) waarop staat aangetekend of – en zo ja met wie en wanneer – er een huwelijk voor de Rooms-Katholieke Kerk gesloten is. Dit doopbewijs kan aangevraagd worden bij de administratie van de doopparochie.
- * voor niet-katholiek gedoopten: een origineel uittreksel uit het doopregister van de gemeente of parochie waarin men het doopsel heeft ontvangen, of een origineel uittreksel uit de kerkelijke administratie waaruit het doopsel blijkt, of (een kopie van) een doopooronde.

De aanvraag kan pas bij het Officialaat worden ingediend nadat de burgerlijke echtscheidingsbeschikking is ingeschreven in het register van de burgerlijke stand.

3.4 Samenstelling van een college van rechters, aanvaarding of verwerping van het verzoekschrift en vaststelling van onderzoekspunten

Na indiening van het verzoekschrift wordt een college van drie rechters (de zogenaamde kerkelijke rechtbank) samengesteld. De voorzitter van dat college besluit over aanvaarding of verwerping van het verzoekschrift.

De voorzitter verwerpt het verzoekschrift als blijkt dat er onvoldoende gronden en / of mogelijkheden zijn om een onderzoek naar de eventuele ongeldigheid van het huwelijk te beginnen. De indiener van het verzoekschrift kan tegen deze beslissing in beroep gaan bij het college van rechters.

Nadat de kerkelijke rechtbank het verzoekschrift heeft aanvaard, stelt deze op basis van de reeds verzamelde informatie en in overleg met de beide partijen één of meer onderzoekspunten vast. Dat wil zeggen dat bepaald wordt welke de grond(en) tot ongeldigverklaring van het huwelijk is / zijn, waarvan tijdens het huwelijksproces zal worden onderzocht of deze van toepassing is / zijn op het onderhavige huwelijk.

Van elk vastgesteld onderzoekspunt geeft de rechtbank aan of de toepasselijkheid ervan aan de zijde van de aanvragende partij en / of aan de zijde van de niet-aanvragende partij zal worden onderzocht.

De verslagen van de tot dan toe gevoerde gesprekken en de andere stukken die opgesteld en verzameld zijn in het kader van de aanvraag, worden bij de akten van het proces gevoegd.

De rechtbank informeert de partijen schriftelijk over de genomen besluiten en voegt kopieën bij.

4. HET HUWELIJKSPROCES

Nadat het verzoekschrift en de daarbij behorende documenten in orde zijn bevonden en de kerkelijke rechtbank bevoegd is gebleken en deze het verzoekschrift heeft aanvaard, begint het proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk.

Dit proces kent vier fasen:

- Fase 1: Instructie
- Fase 2: Beoordeling in Eerste Instantie
- Fase 3: Beoordeling in Tweede Instantie
- Fase 4: Beoordeling in Derde Instantie

4.1 Fase 1: INSTRUCTIE

4.1.1 Doel, vorm en voorwaarden van het huwelijksonderzoek

Doel van het huwelijksonderzoek

Doel van het huwelijksonderzoek (de ‘Instructie’) is het verzamelen van informatie (betreffende persoon en karakter van de huwelijkspartijen, hun jeugd, verkeringstijd en huwelijkse samenleving) die de kerkelijke rechtbank nodig heeft voor de beoordeling van de kerkrechtelijke waarde van de huwelijksluiting. Dit betekent dat slechts die informatie relevant is, die iets zegt over de huwelijks(on)bekwaamheid, de wil of de (on)vrijheid van één of beide partijen op het moment van de huwelijksluiting.

In het huwelijksproces wordt de geldigheid van het door beide partijen gegeven huwelijkse jawoord voorondersteld, tot het tegendeel blijkt. Het huwelijksproces richt zich op de vraag of met voldoende zekerheid bewezen kan worden dat het huwelijkse jawoord van één of beide partijen op het moment van de huwelijksluiting niet voldeed aan de minimumeisen die het huwelijksrecht van de Rooms-Katholieke Kerk daaraan stelt. Het huwelijksproces richt zich dus niet op de vraag wie schuld had aan de mislukking van het huwelijk.

Vorm van het huwelijksonderzoek

Het huwelijksonderzoek geschiedt door het voeren van gesprekken met beide partijen, met de door hen voorgedragen getuigen en – zo nodig – met een door de kerkelijke rechtbank uitgenodigde deskundige.

De gesprekken met de beide partijen (welke altijd afzonderlijk en dus nooit samen plaatsvinden) en met de getuigen vinden plaats in een sfeer van menselijkheid, eerbied en vertrouwen, met begrip voor de pijn en het verdriet, waarmee – vooral bij de partijen – het huwelijksproces gepaard gaat.

De gesprekken met de partijen en met de getuigen worden gevoerd door een instructor van de kerkelijke rechtbank, die zich kan laten bijstaan door een assisterende auditor.

De gewone plaats voor de gesprekken is het kantoor van de kerkelijke rechtbank. Indien partijen of getuigen om dringende redenen niet in staat zijn om hier naartoe te komen, kan in overleg met de instructor of de auditor een andere passende plaats voor het gesprek worden overeengekomen (bijvoorbeeld een nabijgelegen pastorie).

Voorwaarden voor het huwelijksproces

In alle gevallen dient de kerkelijke rechtbank de niet-aanvragende partij aan het begin van het huwelijksproces in de gelegenheid te stellen om aan het huwelijksproces deel te nemen en getuigen voor te dragen. Als de aanvragende partij er om welke reden dan ook niet in toestemt dat de kerkelijke rechtbank de niet-aanvragende partij uitnodigt voor deelname aan het huwelijksproces, dan kan dit proces niet worden voortgezet.

Van de aanvragende partij wordt verwacht dat deze in principe minimaal drie getuigen opgeeft. Als de aanvragende partij geen getuigen kan of wil opgeven, dan kan het huwelijksproces in beginsel niet worden begonnen.

Als uit de gesprekken met de partijen blijkt dat de onderlinge verhouding nog zo gespannen is dat het huwelijksproces hierdoor ernstig bemoeilijkt wordt of zelfs onmogelijk is, dan kan het huwelijksproces door de kerkelijke rechtbank voor bepaalde of onbepaalde tijd worden opgeschort of zelfs worden beëindigd.

De tijdens het huwelijksproces verzamelde informatie mag uitsluitend worden gebruikt in het kader van het kerkelijk proces tot ongeldigverklaring van het huwelijk.

Participatie van beide partijen in het proces

Om de kerkelijke rechtbank in staat te stellen een juiste en evenwichtige beoordeling te geven van de kerkrechtelijke waarde van de huwelijksluiting, is het zeer gewenst dat beide partijen aan het huwelijksproces deelnemen en ook dat beiden getuigen voordragen.

Afwezigheid van de niet-aanvragende partij in het proces

Indien de niet-aanvragende partij, na hiertoe te zijn uitgenodigd, zijn / haar deelname aan het huwelijksproces weigert of gaandeweg het huwelijksproces zijn / haar deelname beëindigt, dan kan onder bepaalde voorwaarden het huwelijksproces zonder hem / haar worden begonnen of voortgezet.

De niet-aanvragende partij behoudt het recht om alsnog deel te nemen aan het huwelijksproces.

Indien de actuele woon- of verblijfplaats van de niet-aanvragende partij aan het begin van het huwelijksproces of gaandeweg dit proces niet (meer) kan worden achterhaald, dan kan onder bepaalde voorwaarden het huwelijksproces zonder hem / haar worden begonnen en voortgezet.

De niet-aanvragende partij behoudt het recht om alsnog deel te nemen aan het huwelijksproces.

Getuigen

De aanvragende partij dient in principe minimaal drie getuigen op te geven. Voor de niet-aanvragende partij is het voordragen van getuigen weliswaar facultatief, maar dit wordt wel aangeraden. Getuigen kunnen zijn: ouders, broers, zusters, vrienden, kennissen, etc. (N.B.: Kinderen komen niet in aanmerking als getuigen).

Het is van groot belang dat de getuigen betrouwbare informatie kunnen geven die relevant is voor het huwelijksproces. Dit betekent in het algemeen dat de getuigen de verkeringstijd van de partijen en / of de eerste jaren van hun huwelijksamenleving geheel of grotendeels van dichtbij moeten hebben meegemaakt.

Degene die getuigen opgeeft, dient deze getuigen persoonlijk, uitdrukkelijk én recent gevraagd te hebben of zij bereid zijn om aan het huwelijksproces mee te werken.

Kerkelijk advocaat

De partijen kunnen zich – desgewenst – bij laten staan door een kerkelijk advocaat die door de bisschop is goedgekeurd.

Verslaglegging

De gesprekken met de partijen en de getuigen worden schriftelijk vastgelegd. Nadat de betreffende persoon het gespreksverslag heeft

goedgekeurd, wordt dit in het dossier ('de akten') van het huwelijksproces opgenomen.

Geheimhouding

De tijdens het huwelijksproces verzamelde informatie mag alleen en uitsluitend worden gebruikt in het kader van dit proces. Alle medewerk(st)ers van de kerkelijke rechtbank zijn uit hoofde van hun ambt tot strikte geheimhouding verplicht.

4.1.2 Verloop van het huwelijksonderzoek

Gesprekken met de partijen

Daarna nodigt de instructor/auditor de aanvragende partij uit, indien aanvulling van het eerdere oriënterend gesprek nodig blijkt. Vervolgens nodigt de instructor/auditor de niet-aanvragende partij uit voor een gesprek. Tijdens deze gesprekken wordt aan de hand van de vastgestelde onderzoekspunt(en) de kerkrechtelijke waarde van het huwelijksjawoord van één partij of van beide partijen onderzocht.

In de gesprekken met de partijen worden met name de volgende punten besproken: jeugd en opvoeding van beide partijen, het karakter van beide partijen, de verkering, het huwelijksbesluit en de wijze waarop dit besluit tot stand kwam en de omstandigheden die daarbij een rol speelden, de feitelijke ontwikkeling van het huwelijk, de oorzaken van het mislukken van het huwelijk, de burgerlijke echtscheiding, de afwikkeling van de scheiding en eventueel het ontstaan van een nieuwe relatie.

Gesprekken met de getuigen

Na de gesprekken met de partijen volgen de gesprekken met de getuigen. Deze worden gevoerd door de instructor/auditor. Tijdens deze gesprekken wordt aan de hand van het / de vastgestelde onderzoekspunt(en) de kerkrechtelijke waarde van het huwelijksjawoord van één of van beide partijen onderzocht.

In de gesprekken met de getuigen gaat het om de eigen waarnemingen en ervaringen, welke de verkeringstijd en / of de eerste jaren van de huwelijksamenleving geheel of grotendeels moeten bestrijken. In de gesprekken met de getuigen worden de volgende punten besproken: hun relatie tot de partijen, de kennismakings- en verkeringstijd, het trouwbesluit en de wijze waarop dit besluit tot stand kwam en de omstandigheden die daarbij een rol speelden, het verloop van het huwelijk, persoon en karakter

van de partijen, de oorzaken van het mislukken van het huwelijk, de scheiding.

Gesprek(ken) met (een) deskundige(n)

Het is mogelijk dat de rechtbank aan één of beide partijen vraagt om een gesprek te voeren met een door de rechtbank aan te wijzen deskundige.

Aanvullend gesprek met één of beide partijen

Nadat de gesprekken met de partijen, de getuigen en de deskundige(n) hebben plaatsgevonden, bepaalt de rechtbank op basis van de verzamelde informatie of een aanvullend gesprek met één of beide partijen nodig is. De inhoud van dit gesprek hangt uiteraard sterk af van hetgeen in de voorafgaande gesprekken aan de orde is gekomen.

Verdediging van de huwelijksband

Wanneer de gesprekken met de partijen, de getuigen en de deskundige(n) zijn gevoerd, worden de resultaten van het huwelijksonderzoek – zoals neergelegd in de akten – voorgelegd aan de ambtelijke verdediger van de huwelijksband.

Deze beoordeelt of het huwelijksproces zorgvuldig is gevoerd en of het voldoende relevante informatie opgeleverd heeft. De verdediger van de huwelijksband heeft beroepshalve de plicht om alle elementen naar voren te brengen die redelijkerwijze tegen de ongeldigverklaring van het onderzochte huwelijk kunnen worden aangevoerd.

De schriftelijke bemerkingen van de verdediger van de huwelijksband spreken dus nog niet de bevindingen van de rechters uit. Zij worden aan de akten van het huwelijksproces toegevoegd en staan verder ter beoordeling van de rechters.

Akten inzage

Vervolgens worden de akten van het huwelijksproces ter inzage gelegd. Het recht op akten inzage komt alleen en uitsluitend toe aan de aanvragende partij en aan de niet-aanvragende partij indien deze aan het huwelijksproces heeft deelgenomen. Beide partijen worden apart uitgenodigd voor de akten inzage. Naar aanleiding van de akten inzage kunnen zij schriftelijk reageren op de resultaten van het huwelijksproces.

Voor de akten inzage moeten de partijen onder ede of belofte verklaren dat zij de kennis en informatie die zij opdoen uit de lezing en bestudering van de akten alleen in het kader van het canoniek rechtelijk geding gebruiken en dat zij gehouden zijn de opgedane kennis en informatie niet aan derden door te geven. Indien een partij weigert om dit te verklaren, doet deze daarmee afstand van zijn of haar recht op inzage.

Na de akten inzage krijgen de partijen gelegenheid voor een afsluitend gesprek met de instructor/auditor waarin zij hun posities t.a.v. de onderzoekspunten concluderend kunnen verwoorden. (N.B. Partijen hebben eenmaal het recht om te reageren.)

Besluit afsluiting onderzoek

De voorzitter van de kerkelijke rechtbank neemt ten slotte het besluit dat de fase van het verzamelen van informatie afgesloten wordt.

4.2 Fase 2: BEOORDELING IN EERSTE INSTANTIE

Oordeel in eerste instantie

Na de akten inzage worden de akten ter beoordeling voorgelegd aan het college van drie rechters dat bij het begin van het huwelijksproces samengesteld is. Dit college is de zogenaamde kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie. Het college van drie rechters dient na bestudering van de akten met betrekking tot elk van de vastgestelde onderzoekspunten antwoord te geven op de vraag of blijkens de resultaten van het huwelijksonderzoek de ongeldigheid van het huwelijk met morele zekerheid is komen vast te staan. Het oordeel van de rechters wordt neergelegd in een vonnis.

De kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie kan, nadat de ongeldigheid van een huwelijk is vastgesteld, op basis van de grond(en) van deze ongeldigverklaring bepalen dat voor één of beide partijen een nieuw huwelijk voor de Rooms-Katholieke Kerk niet geoorloofd is zonder voorafgaande toestemming van de kerkelijke rechtbank.

Het oordeel van de rechters wordt schriftelijk aan beide partijen medegedeeld. Aan beide partijen kan desgevraagd een mondelinge toelichting op het vonnis worden gegeven.

Beroep

Als een partij het met de inhoud van het vonnis niet eens is, dan kan hij / zij hiertegen beroep aantekenen bij de kerkelijke rechtbank van Tweede Instantie. Dit beroep moet tijdig (dat wil zeggen uiterlijk drie weken na kennisgeving van het vonnis) schriftelijk worden ingediend bij de kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie die het vonnis heeft gewezen.

Ook de verdediger van de huwelijksband heeft het recht om beroep aan te tekenen tegen het vonnis van de kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie. Partijen hebben ook het recht om zich tot de gewone pauselijke rechtbank van beroep (de Rota Romana) in Rome te wenden om daar beroep aan te tekenen (canon 1444, §1 CIC/1983).

Noodzaak van de bevestiging van het oordeel in Tweede Instantie

Indien de kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie in haar vonnis de ongeldigheid van het huwelijk verklaard heeft, dan dient dit vonnis, ongeacht de vraag of er door één of beide partijen beroep wordt ingesteld, ter bevestiging te worden toegezonden aan de kerkelijke rechtbank van Tweede Instantie. De ongeldigverklaring van een huwelijk is pas rechtsgeldig, wanneer twee kerkelijke rechtbanken tot een overeenkomstig oordeel zijn gekomen.

4.3 Fase 3: BEOORDELING IN TWEEDE INSTANTIE

Verkorte procedure

Indien de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie in haar vonnis de ongeldigheid van het huwelijk verklaard heeft, dan wordt deze uitspraak pas definitief nadat zij bevestigd is door de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie. Pas nadat deze Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie de positieve uitspraak van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie geheel of gedeeltelijk bevestigd heeft, zijn partijen in beginsel vrij om desgewenst opnieuw voor de Katholieke Kerk te trouwen. Een datum voor een nieuw kerkelijk huwelijk kan pas definitief worden vastgesteld nadat men bericht heeft gekregen dat men vrij is om voor de Katholieke Kerk een nieuw kerkelijk huwelijk te sluiten.

De positieve uitspraak, inclusief het daaraan ten grondslag liggende dossier, wordt door de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie, ongeacht de vraag of er door één of beide partijen of door de defensor vinculi van

Eerste Instantie beroep is ingesteld, ambtshalve aan de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie toegezonden.

De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie beoordeelt het dossier dat door de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie aan haar is voorgelegd. Zij houdt daarbij tevens rekening met de eventuele opmerkingen van partijen en van de defensor vinculi van Eerste Instantie bij het vonnis van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie en met de Bemerkingen van de defensor vinculi van Tweede Instantie.

De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie besluit vervolgens ofwel het positieve oordeel van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie geheel of gedeeltelijk te bevestigen ofwel de huwelijkscausa voor een gewoon, aanvullend onderzoek in Tweede Instantie te aanvaarden.

De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie streeft ernaar om dit besluit binnen drie maanden na toezending te nemen.

Indien bevestiging ten aanzien van tenminste één positief bevonden ongeldigheidsgrond mogelijk is, dan worden partijen van dit bevestigingsbesluit op de hoogte gesteld en zijn zij in beginsel vrij om een nieuw kerkelijk huwelijk te sluiten.

Indien bevestiging ten aanzien van tenminste één positief bevonden ongeldigheidsgrond niet mogelijk is, dan besluit de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie tot een gewoon, aanvullend onderzoek.

Partijen worden van dit besluit tot aanvullend onderzoek op de hoogte gesteld, geïnformeerd over welke aanvullende informatie de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie zou willen beschikken en gevraagd daaraan hun medewerking te verlenen.

De daarop volgende procedure verloopt in grote lijnen hetzelfde als in Eerste Instantie (verzameling informatie, waaronder aanvullende gesprekken met partijen en met nieuw op te geven getuigen; toezending van de akten aan een deskundige voor een ‘expert-opinion’; standpuntbepaling van de defensor vinculi; akten inzage; afsluiting onderzoek).

De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie geeft vervolgens in haar vonnis wederom antwoord op de vraag of thans – nu aanvullende informatie verkregen is – het vonnis van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie ten aanzien van tenminste één positief bevonden ongeldigheidsgrond wel bevestigd kan worden.

Indien bevestiging ten aanzien van tenminste één positief bevonden ongeldigheidsgrond mogelijk is, dan worden partijen van dit bevestigingsvonnis op de hoogte gesteld en zijn zij in beginsel vrij om een nieuw kerkelijk huwelijk te sluiten. Tegen dit bevestigingsvonnis is geen beroep mogelijk.

Indien bevestiging ten aanzien van tenminste één positief bevonden ongeldigheidsgrond niet mogelijk is, dan worden partijen van dit vonnis op de hoogte gesteld en zijn zij niet vrij om een nieuw kerkelijk huwelijk te sluiten. Tegen dit vonnis kan door partijen beroep bij de Kerkelijke Rechtbank van Derde Instantie worden ingesteld.

De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie streeft ernaar om dit vonnis binnen twaalf maanden na toezending te vellen.

Beroepsprocedure

Tegen het vonnis van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie kan door één of beide partijen bij de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie beroep aangetekend worden.

Indien beroep aangetekend wordt tegen een positieve uitspraak van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie, is de ‘Verkorte procedure’ van toepassing.

Indien beroep aangetekend wordt tegen een negatieve uitspraak van de Kerkelijke Rechtbank van Eerste Instantie, en het beroep gefundeerd lijkt, dan besluit de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie gewoonlijk tot een aanvullend onderzoek.

De daarop volgende procedure verloopt in grote lijnen hetzelfde als in Eerste Instantie. De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie geeft vervolgens in haar vonnis antwoord op de vraag of thans – nu aanvullende informatie verkregen is – het vonnis van de Kerkelijke Rechtbank van

Eerste Instantie ten aanzien van de in Eerste Instantie negatief bevonden ongeldigheidsgrond herzien dient te worden.

Indien de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie in haar vonnis de ongeldigheid van het huwelijk voor de eerste maal verklaard heeft, dan wordt deze uitspraak pas definitief nadat zij bevestigd is door de Kerkelijke Rechtbank van Derde Instantie.

Indien de Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie in haar vonnis de ongeldigheid van het huwelijk niet verklaard heeft, dan is daartegen geen beroep mogelijk.

De Kerkelijke Rechtbank van Tweede Instantie streeft ernaar om dit vonnis binnen twaalf maanden na toezending te vellen.

4.4 Fase 4: BEOORDELING IN DERDE INSTANTIE

Onder bepaalde voorwaarden kan tegen een vonnis van een kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie of van Tweede Instantie beroep worden aangetekend bij de gewone pauselijke rechtbank van beroep (de Rota Romana) in Rome.

In bepaalde gevallen kan ook een andere kerkelijke rechtbank van Derde Instantie worden aangewezen.

5. DUUR EN KOSTEN

Het Officialaat van het Aartsbisdom Utrecht streeft ernaar om binnen één jaar tot een uitspraak in Eerste Instantie te komen. Het Officialaat van het Bisdom Haarlem-Amsterdam streeft ernaar om binnen drie maanden tot een uitspraak in Tweede Instantie te komen. In de praktijk kan een huwelijksproces echter langere tijd in beslag nemen.

Het proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk wegens een vormgebrek duurt gewoonlijk korter.

Een definitieve datum voor een kerkelijk huwelijk kan pas worden vastgesteld nadat men van het Officialaat bericht heeft gekregen dat men vrij is om voor de Rooms-Katholieke Kerk een huwelijk te sluiten.

Voor de proceskosten wordt door de kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie aan de aanvragende partij een vast tarief in rekening gebracht.

- a) Voor een gewoon proces tot ongeldigverklaring van een huwelijk wordt aan de aanvragende partij € 800,- in rekening gebracht. Dit bedrag dient in vier termijnen van € 200,- te worden betaald
- b) Voor andersoortige processen tot ongeldigverklaring van een huwelijk wordt aan de aanvragende partij € 200,- in rekening gebracht.
- c) Voor de procedure tot ongeldigverklaring van een huwelijk wegens een vormgebrek wordt aan de aanvragende partij € 100,- in rekening gebracht.
- d) Voor processen die niet tot een afronding komen, wordt door de kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie aan de aanvragende partij een redelijke onkostenvergoeding in rekening gebracht.

Indien de aanvragende partij niet in staat is om voornoemde proceskosten tijdig geheel te betalen, dan kan deze bij de kerkelijke rechtbank van Eerste Instantie een gemotiveerd verzoek indienen om de proceskosten gedeeltelijk kwijt te schelden. Eventuele gedeeltelijke kwijtschelding wordt toegekend op grond van de hoogte van het fiscaal jaarinkomen, aan de hand van criteria die ontleend worden aan criteria van de Raad voor Rechtsbijstand.

Wanneer vermindering van de te betalen proceskosten toegekend is, gelden voor de betalingstermijnen aangepaste bedragen en kunnen eventueel betalingstermijnen samengevoegd worden.

Alle bijkomende kosten die gemaakt worden ten behoeve van het proces, zoals vergoedingen voor een kerkelijk advocaat en getuige-deskundige, zijn voor rekening van de partij die hier om vraagt. Reiskosten ten behoeve van het proces worden door het Officialaat van het Aartsbisdom Utrecht niet vergoed.

6. SLOTOPMERKINGEN

Het Officialaat van het Aartsbisdom Utrecht is ook het Officialaat voor de Bisdommen Groningen-Leeuwarden, Breda, 's-Hertogenbosch en Rotterdam.

Formulieren ter inleiding van de verschillende processen tot ongeldigverklaring van een huwelijk zijn bij het Officialaat van het Aartsbisdom Utrecht verkrijgbaar.

Een uitspraak van de kerkelijke rechtbank ten gunste van de kerkelijke ongeldigheid van een huwelijk laat alle rechten en plichten voortkomend uit de uitspraak van de burgerlijke rechter ten aanzien van echtscheiding, boedelscheiding, toewijzing van en omgangsregeling met de kinderen etc., onaangetast.

De kinderen die zijn voortgekomen uit een door de kerkelijke rechtbank ongeldig verklaard huwelijk zijn wettige kinderen.

Het huwelijk geniet rechtsbegunstiging. Wanneer de kerkelijke rechtbank niet tot een ongeldigverklaring van het huwelijk komt, dan wordt het huwelijk volgens het kerkelijk recht geacht geldig te zijn. Een nieuw kerkelijk huwelijk kan in dit geval onder geen enkele voorwaarde gesloten worden.

Onder bepaalde voorwaarden kan de bisschop desgevraagd besluiten tot het uitspreken van een 'scheiding bij voortdoring van de huwelijksband'. Beide partijen worden dan ontslagen van de kerkrechtelijke verplichting om als gehuwden samen te leven, terwijl de huwelijksband toch in stand blijft.

Onder bepaalde voorwaarden kan een kerkrechtelijk geldige, niet-sacramentele huwelijksband op verzoek van één van de partijen worden ontbonden ten behoeve van de sluiting van een nieuw kerkelijk huwelijk. Voor nadere informatie hieromtrent wende men zich tot het bevoegde Officialaat.

De medewerk(st)ers van het Officialaat zijn van maandag t/m donderdag tijdens kantooruren van harte bereid tot het geven van nadere informatie.

7. ADRESSEN OFFICIALATEN IN NEDERLAND

Officialaat Aartsbisdom Utrecht
Maliebaan 40
Postbus 14019
3508 SB UTRECHT
Telefoon: 030 – 239 1962
Fax: 030 – 231 1962
E-mail: officialaat@aartsbisdom.nl

Officialaat Bisdom Haarlem-Amsterdam
Kruisweg 65
2011 LB Haarlem
Telefoon: 023 – 511 2630
Fax: 023 – 511 2649
E-mail: jvanbakel@bisdomhaarlem.nl

Officialaat Bisdom Roermond
Neerstraat 51-53
6041 KB Roermond
Telefoon: 0475 – 317 619
E-mail: a.hodzelmans@bisdom-roermond.nl

Slotopmerking

Aan de inhoud van deze brochure kunt u in de procedure geen rechten ontleen.

Versie december 2013